

DEMOKRATİK YURTTAŞLIK ALANININ DARALTILMASI
TİHV AKADEMİ BİLGİ NOTU 4

eleştiriyi susturmak: ifade ve medya özgürlüğüne yönelik ihlaller (2015-2019)

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI, 2021

Mithatpaşa Cad. 49/11 Kızılay 06420 Ankara

Tel: (312) 310 66 36 • Faks: (312) 310 64 63

tihv@tihv.org.tr • www.tihv.org.tr

TİHV AKADEMİ

tihvakademi@tihv.org.tr • www.tihvakademi.org

HAZIRLAYANLAR

Aslı Davas, Serdar Tekin

Kapak fotoğrafı www.bianet.com'dan alınmıştır.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Türk Medeni Yasası'na göre kurulmuş, hükümet dışı ve bağımsız bir kuruluştur. Statüsü 30 Aralık 1990 tarihli ve 20741 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu yayın, AB tarafından desteklenen "İnsan hakları ortamının yeniden inşası için ifade, basın, örgütlenme ve toplantı özgürlüklerini savunmak" projesi kapsamında hazırlanmıştır. İçerik TİHV'in sorumluluğundadır ve AB görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Araştırma Hakkında

Bu bilgi notları dizisi TİHV Akademi bünyesinde sürdürülen ve insan hakları ihlalleri yoluyla demokratik yurttaşlık alanının daraltılmasını konu alan araştırmanın ilk bulgularını içeriyor.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin hazırladığı günlük insan hakları raporlarına dayanan araştırma kapsamında 2015-2019 yılları arasındaki günlük raporlar taranarak (1) ifade özgürlüğü, (2) toplanma/gösteri özgürlüğü, (3) örgütlenme özgürlüğü, (4) medya özgürlüğü çerçevesinde değerlendirdiğimiz 9000'den fazla ihlal bildirimini 52 değişken uyarınca özgün bir veritabanında toplandı.

Çalışmanın birbiriyle yakından ilgili iki temel sınırlılığı var. Birincisi, asli veri kaynağımız olan günlük raporların büyük ölçüde basın taramasına dayanması nedeniyle ihlal bildirimlerinin "iddia" niteliğinde olması.* İkincisi ise veritabanımızda yer alan ihlal bildirimlerinin TİHV Dokümantasyon Merkezi tarafından tespit edilebilenlerle sınırlı olması ve dolayısıyla hakikatin ancak bir bölümüne ışık tutabilmesi. Bu kısıtlılıklara rağmen, tespit edilebilen ihlal bildirimlerinin sistematik olarak incelenmesi, Türkiye'de demokratik yurttaşlık alanının daraltılması sürecine ilişkin somut veriler elde etmemizi sağlıyor.

Araştırmada ifade, toplanma/gösteri, örgütlenme ve medya özgürlüklerine odaklanmamız, bu özgürlüklerin **demokratik yurttaşlık alanı** açısından asli bir önem taşımasından kaynaklanıyor. Yurttaşlar ancak bu özgürlüklerin korunduğu koşullar altında toplumun tamamını veya bir bölümünü ilgilendiren konularda görüşlerini serbestçe paylaşabilir, karar alıcıları eleştirebilir, sorunlara müdahale edebilir ve böylece toplumun müşterek geleceğini şekillendirme sürecine etkin bir biçimde katılabilirler. Dolayısıyla **demokratik yurttaşlık alanı** kavramını, söz konusu özgürlükler tarafından güvenceye alınan etkinliklerin ifa edildiği tüm mecraları kapsayacak şekilde kullanıyoruz.

Bilgi notlarında belgeleyici bir yaklaşım izledik ve büyük ölçüde betimsel veriyi sunmakla yetindik. Ayrıntılı analiz ve yorumlarımızı ise 2021 sonunda yayımlanması planlanan nihai araştırma raporunda paylaşacağız.

Bu kapsamda yayınladığımız önceki bilgi notlarına ve infografiklere aşağıdaki bağlantılardan ulaşabilirsiniz:

1. Öğrencileri hedef alan ifade, toplanma, gösteri ve örgütlenme özgürlüğü ihlalleri
[Bilgi Notu 1](#) – [Infografik 1](#)
2. Sokağı kapatmak: Toplanma ve gösteri özgürlüğüne yönelik ihlaller
[Bilgi Notu 2](#) – [Infografik 2](#)
3. Siyaseti suçlulaştırmak: Örgütlenme özgürlüğüne yönelik ihlaller
[Bilgi Notu 3](#) – [Infografik 3](#)

* TİHV Günlük İnsan Hakları Raporu, Dokümantasyon Merkezi'nin hergün taradığı aşağıdaki gazete, haber ajansı ve internet sitesi haberlerinden ve TİHV'in ilişki ağından edindiği bilgilerden yararlanılarak hazırlanmaktadır: AFP, Alinteri, BBC, Bianet, Birgün, Cnntürk, Cumhuriyet, Deutsche Welle, Diken, El Cezire, ETHA, Evrensel, Fırat Haber Ajansı, Gazete Duvar, Gazete Karınca, Haber Sol, Habertürk, Halkinsesi.tv, Hürriyet, İleri Haber, Jinnews, Kızılbayrak, Mezopotamya Ajansı, Milliyet, NTV, Reuters, Sendika.org, Siyasi Haber, T24, Tr724, Vatan, Yeni Asya, Yeni Yaşam, Yüksekova Haber, Yurt.

Demokratik Yurttaşlık Alanının Daraltılması

TİHV Akademi Bilgi Notu 4

Eleştiriyi susturmak: İfade ve medya özgürlüğüne yönelik ihlaller (2015-2019)

1. İfade özgürlüğü ve demokratik yurttaşlık alanı	5
2. İfade özgürlüğü ihlallerine genel bakış	6
3. “Cumhurbaşkanına hakaret” ve “örgüt propagandası”	10
4. Kuşatma altındaki medya	13
5. Sosyal medyada asayiş	17
6. Kültür ve sanat etkinliklerine yönelik engellemeler	18

1. İfade özgürlüğü ve demokratik yurttaşlık alanı

Elinizdeki çalışma, Türkiye’de ifade özgürlüğüne yönelik ihlallerin 2015-2019 yılları arasındaki beş yıllık dönem boyunca nasıl bir seyir izlediğini ve daha özel olarak demokratik yurttaşlık alanının devlet eliyle daraltılması sürecinde nasıl bir rol oynadığını somut verilerle görünür kılmayı amaçlıyor.

İfade özgürlüğünün korunması ve etkin kullanımı, hiç kuşkusuz, demokrasinin can damarlarından birini oluşturur. Farklı fikir ve görüşlerin kamusal alanda özgürce dolaşıma girmesi; siyasal çoğulculuğun esası olan özgür tartışma ortamının, bağımsız medya ve canlı bir sivil toplumun varlığı; toplumsal talepler etrafında kamuoyu oluşturulabilmesi; siyasal karar alıcılara yönelik eleştirilerin dillendirilmesi ve kamu gücünü kullanan makamların yurttaşlar tarafından denetlenebilmesi – tüm bunlar ancak ifade özgürlüğünün korunduğu ve etkin biçimde kullanıldığı koşullarda mümkün olabilir.

Ne var ki Türkiye’de siyasal rejimin 2015 yılından itibaren hızla geçirdiği otoriter dönüşüm, tıpkı [toplanti/gösteri özgürlüğü](#) ve [örgütlenme özgürlüğü](#) açısından olduğu gibi ifade özgürlüğü açısından da son derece olumsuz sonuçlara yol açmış durumda. Basında, sosyal medyada ve daha genel olarak kamusal alanda ifade özgürlüğünün etkin kullanımı yoğun ve sistematik ihlaller yoluyla engelleniyor, eleştirel söylem ve semboller demokratik toplum düzeni açısından kabul edilemez biçimlerde kovuşturuluyor ve suçlaştırılıyor.

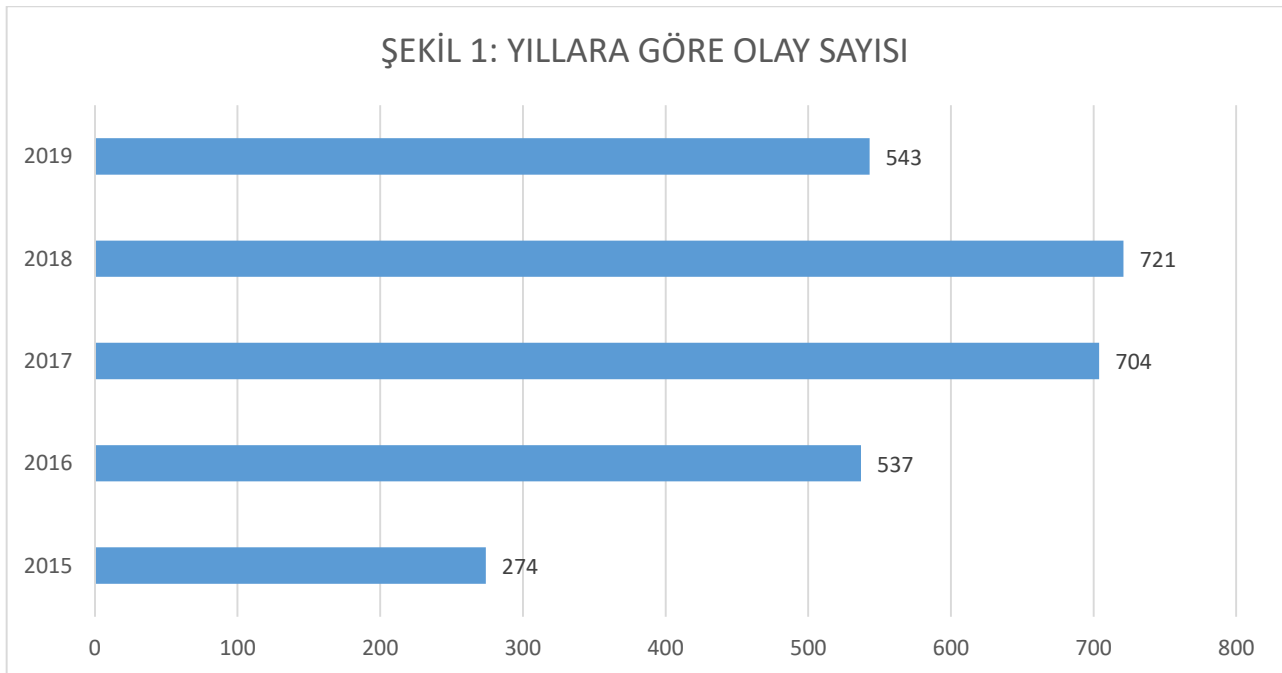
TİHV Dokümantasyon Merkezi kayıtlarında yaptığımız ve sonuçlarını aşağıda sunduğumuz incelemenin ana bulguları şu şekilde özetlenebilir:

- Türkiye’de ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlama ve ihlaller, başta basın ve sosyal medya olmak üzere **çeşitli mecralarda** ve son derece geniş bir yelpazeye yayılan **farklı yollarla** gerçekleşiyor.
- İfade biçimleri açısından bakıldığında, sözlü ve yazılı ifadelerden görsel ve sanatsal performanslara, kılık kıyafetten kültürel renk ve sembollere hemen hemen **tüm ifade biçimleri** ihlale maruz kalabiliyor.
- İçerik açısından bakıldığında ise ihlallerin ana hedefini **siyasal söylem ve semboller** oluşturuyor. Diğer bir deyişle, ifade özgürlüğü ihlalleri öncelikle **siyasal eleştiri ve itirazı susturmaya**, sivil toplum ve siyaset alanındaki **çoğulculuğu bastırmaya** yönelik bir nitelik taşıyor.

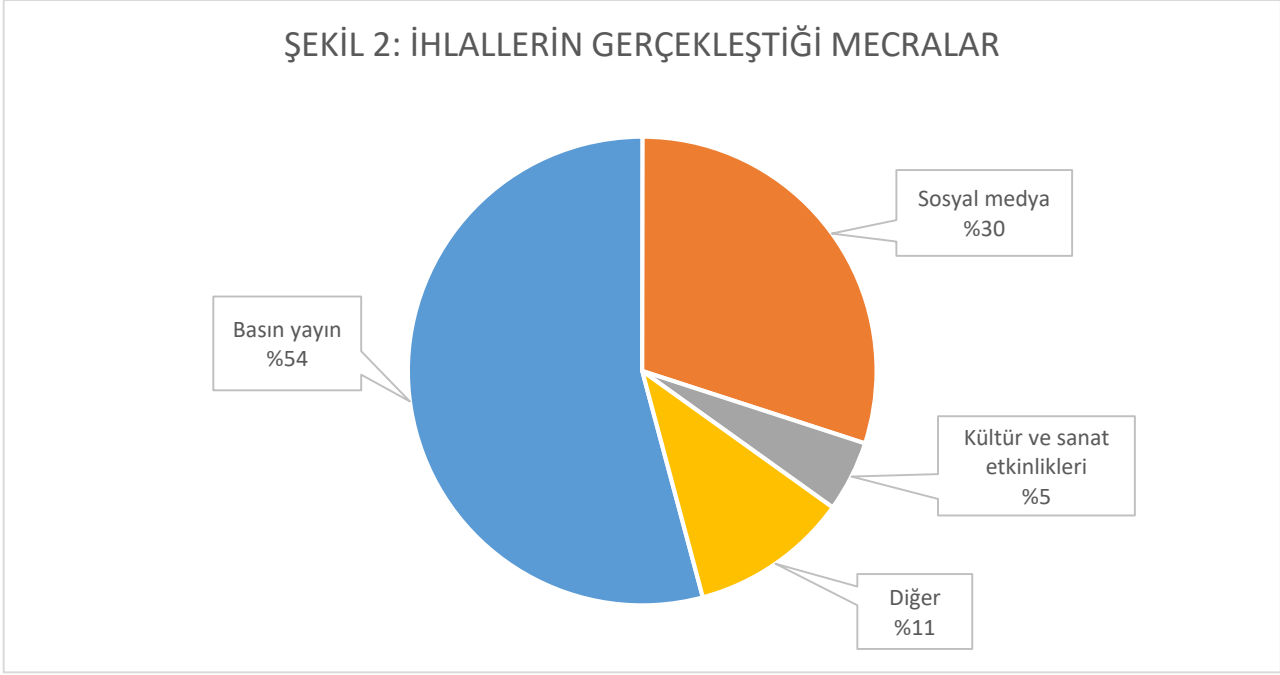
Son olarak, incelediğimiz ihlal bildirimlerinin basın taramasına dayandığını ve ulaştığımız sayısal verilerin ancak basına yansıyan olaylarla sınırlı olduğunu bilhassa vurgulama ihtiyacı duyuyoruz. Özellikle internet sansürü söz konusu olduğunda “buz dağının görünmeyen yüzü” basına yansıyan ihlal bildirimlerinden çok daha büyük. Örneğin, incelediğimiz ihlal kayıtlarında erişim engelleriyle ilgili olarak 2015-2019 yılları arasında sadece 344 bildirim var; buna karşılık İfade Özgürlüğü Derneği tarafından hazırlanan [Engelli Web: Buz Dağının Görünmeyen Yüzü](#) raporuna göre, Türkiye’de aynı dönemde erişime engellenen websitelerinin toplam sayısı 326.380. Dolayısıyla aşağıda sunduğumuz bulgular ifade özgürlüğü ihlallerinin çeşitliliğini ve hangi mecralarda, hangi yollarla, hangi ifade biçimlerini hedef alarak seyrettiğini ayrıntılı olarak ortaya koymakla birlikte, Türkiye’de ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlama ve ihlallerin sayısal olarak bizim burada tespit edebildiklerimizden çok daha fazla olduğu unutulmamalı.

2. İfade özgürlüğü ihlallerine genel bakış

TİHV Dokümantasyon Merkezi günlük insan hakları raporlarında yaptığımız incelemeye göre, 2015-2019 yılları arasında ifade özgürlüğünün ihlal edildiği toplam 2.779 olay bildirildi. İhlal bildirimlerini, ifade mecrasına göre dört ana başlık altında sınıflandırdık: (1) Basın yayın (gazeteler, dergiler, haber siteleri, radyo ve televizyonlar), (2) sosyal medya, (3) kültür, sanat ve spor etkinlikleri, (4) diğer mecralar.

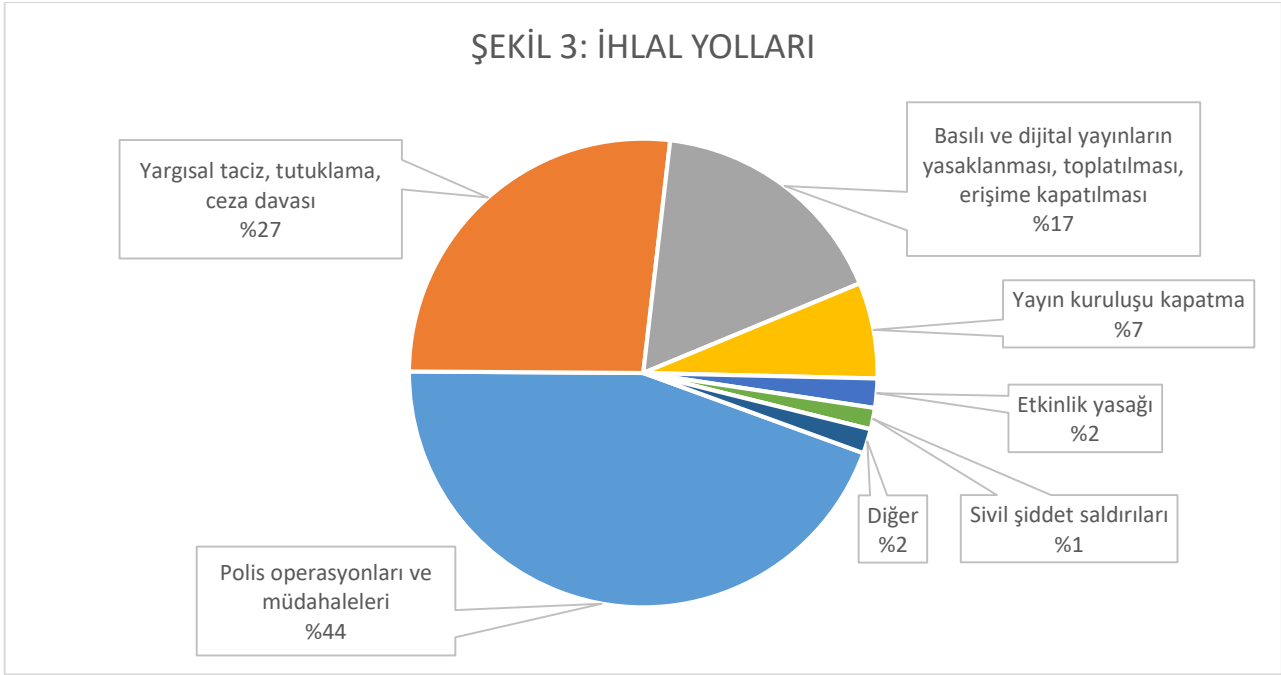
ŞEKİL 2: İHLALLERİN GERÇEKLEŞTİĞİ MECRALAR

İhlal yollarının çeşitliliği

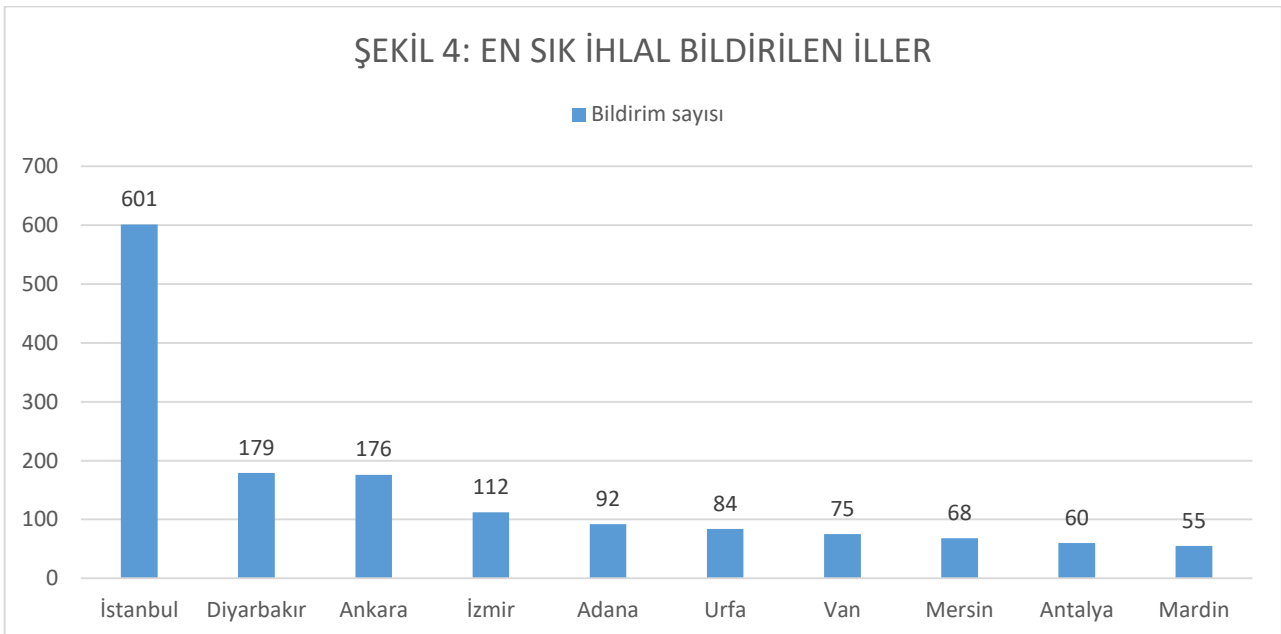
Veritabanımızdaki bildirimler ifade özgürlüğünün çok farklı biçimlerde ve çeşitli aktörler eliyle ihlal edildiğini gösteriyor. Öne çıkan başlıca ihlal yolları şunlar:

- Polis operasyonları ve müdahaleleri (1.238 bildirim).
- Yargısal taciz, tutuklamalar, ceza davaları (743 bildirim).
- Basılı yayınların mahkeme kararıyla veya polisin fiili uygulamasıyla yasaklanması ve toplatılması, dijital yayınlara ve sosyal medya içeriklerine erişimin engellenmesi (470 bildirim).
- Medya kuruluşları ve yayınevlerinin kanun hükmünde kararname (KHK) veya mahkeme kararı ile kalıcı olarak kapatılması (184 bildirim).
- Konser, tiyatro, panel gibi kültür ve sanat etkinliklerinin içerikleri nedeniyle mülki idare amirleri (valilik ve kaymakamlıklar) tarafından yasaklanması (56 bildirim).
- Sivil şiddet saldırıları (41 bildirim).
- Diğer ihlal yolları: Medya kuruluşlarına kayyım atanması, görevden alma, işten çıkarma, medya kuruluşu ve yayınevlerinin teknik ekipmanına el konması, kıyafet ve şarkı yasakları (47 bildirim).

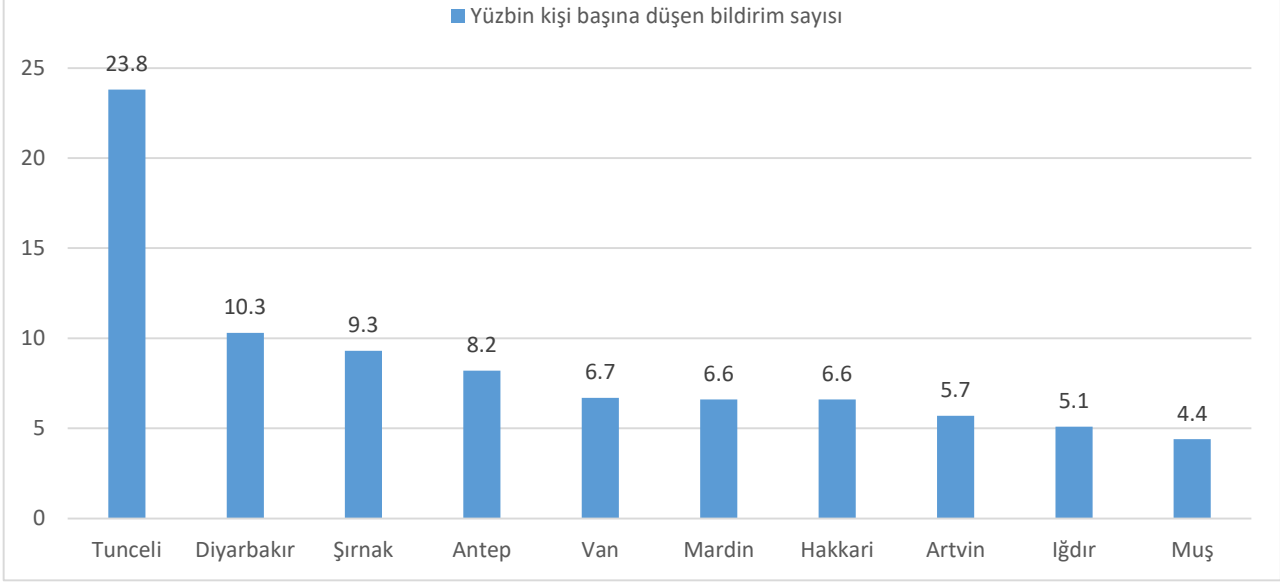

İhlallerin illere göre dağılımı

İhlallerin illere göre dağılımına baktığımızda, en sık ihlal bildirilen şehirlerin başında İstanbul, Diyarbakır ve Ankara'nın geldiğini görüyoruz (Şekil 4). Öte yandan, ihlal sayıları il nüfusuna oranlandığında bu sıralamanın değiştiğini ve ilk üç sırayı Tunceli, Diyarbakır ve Şırnak'ın aldığını vurgulamak isteriz. İllere göre her yüzbin kişi başına düşen ihlal sayısı, yani il nüfusuna göre ifade özgürlüğü ihlallerinin o ildeki yoğunluğu Şekil 5'te görülebilir. Bu verilerden hareketle diyebiliriz ki Kürtlerin çoğunlukta olduğu iller, 2015-2019 yılları arasında ifade özgürlüğünün en yoğun biçimde ihlal edildiği iller olmuştur.

ŞEKİL 5: İL NÜFUSUNA GÖRE İHLAL YOĞUNLUĞU

İl nüfusuna göre ihlal yoğunluğu hesaplanırken TÜİK'in 2017 [nüfus verileri](#) esas alınmıştır.

2015-2019 arasında ifade özgürlüğüne yönelik ihlaller sonucunda

6.479 kişi
gözaltına alındı

2.801
kişi tutuklandı

1.372
dava açıldı

727 kişiye
27.448 ay hapis
cezası verildi

184
yayın kuruluşu
kapatıldı

137
kişi yaralandı

5
gazeteci
öldürüldü

3. Favori suçlamalar: “Cumhurbaşkanına hakaret” ve “örgüt propagandası”

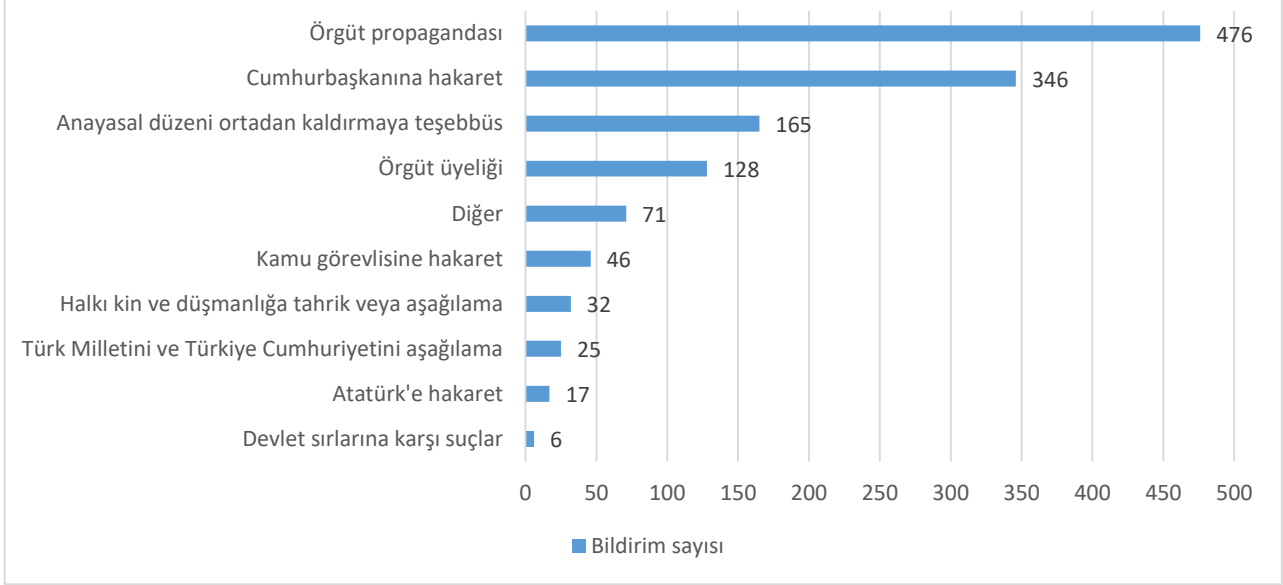
Demokratik yurttaşlık alanının daraltılması sürecinde yasal baskı araçlarına yaygın ve sistematik bir biçimde başvurulduğunu; insan hakları örgütleri, muhalif sivil toplum kuruluşları, sendikalar, meslek odaları ve siyasi partiler tarafından düzenlenen çeşitli etkinlikler ile barışçıl protesto eylemlerinin yargısal tacizlerle hedef alındığını; tutuklama başta olmak üzere adli tedbirlerin misilleme amacıyla ve keyfi biçimlerde uygulandığını [Sokağı Kapatmak](#) ve [Siyaseti Suçlulaştırmak](#) başlıklı bilgi notlarında ayrıntılı olarak ortaya koymuştuk. Benzer bir tablo, ifade özgürlüğü açısından da geçerli.

Demokratik yurttaşlık alanının daraltılması ve daha özel olarak yurttaşların ifade özgürlüğünü etkin biçimde kullanmaktan caydırılması sürecinde kilit rol oynayan yargısal tacizlerin üç ana kaynaktan beslendiğini söylemek mümkün.

- **Söylemsel:** Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan başlayarak hükümet yetkililerinin her türlü eleştiri ve itirazı “milli güvenliğe tehdit” olarak yaftalayan ve “terör”le ilişkilendiren düşmanlaştırıcı yaklaşımı.
- **Kurumsal:** Yargı bağımsızlığının ortadan kaldırılmasına bağlı olarak savcı ve hakimlerin siyasal yönlendirmeler uyarınca hareket etmeleri; mevcut yasaların özgürlükler lehine sağladığı kısmi korumayı –birçok durumda yasanın lafzına rağmen– hükümetin hukuka aykırı beklentilerini karşılamak üzere açıkça yok saymaları.
- **Yasal:** Başta Terörle Mücadele Kanunu olmak üzere çeşitli yasaların, eleştiriyi suçlulaştırmaya olanak sağlaması.

Veritabanımızdaki bildirimler, ifade özgürlüğü ihlallerinde en sık tekrarlanan suçlamaların “örgüt propagandası” (Terörle Mücadele Kanunu md. 7/2) ve “Cumhurbaşkanına hakaret” (Türk Ceza Kanunu md. 299) olduğunu gösteriyor. İhlallerde bu iki maddenin öne çıkması elbette tesadüf değil; aksine içinde bulunduğumuz otoriterleşme sürecinin mahiyetiyle doğrudan ilgili. “Cumhurbaşkanına hakaret” suçlamasının sıklığı **iktidarın kişiselleşmesinden**, “örgüt propagandası” suçlamasının sıklığı ise yeni rejimin her türden eleştiri ve itirazı terörle ilişkilendiren **düşmanlaştırıcı yaklaşımından** kaynaklanıyor.

ŞEKİL 6: SUÇLAMA GEREKÇELERİ

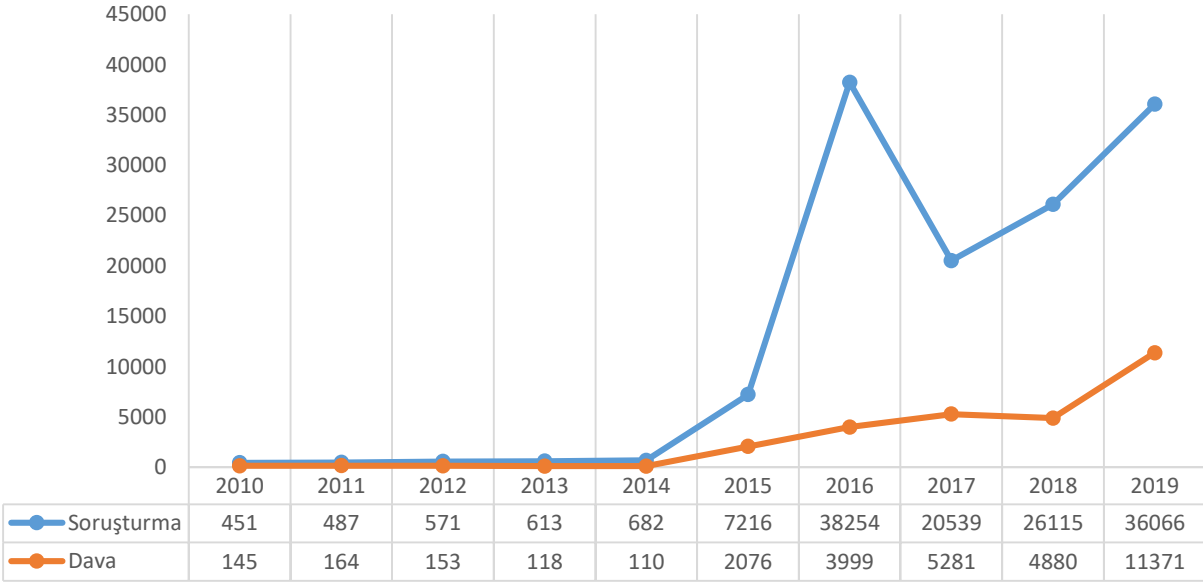

Suçlama gerekçelerinin dağılımından hareketle 2015-2019 yılları arasında ifade özgürlüğüne yönelik baskının önceki dönemlere kıyasla kısmen nitelik değiştirdiği söylenebilir. “1980’ler ve 90’larda ifade özgürlüğüne aykırı yargılamaların çoğu Atatürk’e, Türklüğe ve ülkenin bölünmez bütünlüğüne hakaret ile ilgiliyken, AKP döneminde bunların yerini dine, hükümete ve Cumhurbaşkanına hakaret sebebiyle başlatılan ceza yargılamaları almıştır. 1990’larda yaygın olarak başvurulmuş terör mevzuatı ise AKP’nin ilk döneminde sönümlenmekle birlikte Açılım Süreci’nin bitmesi ve 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrasında daha da yaygın bir şekilde yeniden canlandırılmıştır” (Y. Akdeniz & K. Altıparmak, [Türkiye’de Can Çekişen İfade Özgürlüğü](#), s. 5).

Özellikle Cumhurbaşkanına hakaret sebebiyle başlatılan soruşturma ve davalar Recep Tayyip Erdoğan’ın Cumhurbaşkanlığı görevini devraldığı Ağustos 2014 sonrasında büyük bir hızla artmış ve Cumhuriyet tarihinde daha önce görülmemiş sayılara ulaşmış durumda. Adalet Bakanlığı verilerine göre, 2010-2014 arasındaki beş yıllık dönemde Cumhurbaşkanına hakaret gerekçesiyle başlatılan toplam soruşturma sayısı 2.804, bu soruşturmalarda açılan kamu davası sayısı ise 690. Buna karşılık Erdoğan’ın görevde olduğu 2015-2019 arasındaki beş yıllık dönemde toplam 128.190 soruşturma başlatıldığı ve toplam 27.607 kamu davası açıldığı görülüyor. Diğer bir deyişle, Erdoğan’ın Cumhurbaşkanı olması sonrasında Cumhurbaşkanına hakaret suçlamasıyla başlatılan soruşturmalarda yaklaşık 47 kat, aynı gerekçeyle açılan kamu davalarında ise yaklaşık 40 kat artış söz konusu (Şekil 7). Nitekim veritabanımızdaki bildirimler arasında da sosyal medyayla ilişkili

ifade özgürlüğü ihlallerinin yaklaşık üçte biri, basın yayınıla ilişkili ihlallerin yaklaşık altıda biri ve diğer ifade özgürlüğü ihlallerinin yaklaşık üçte biri yine "Cumhurbaşkanına hakaret" suçlamasından kaynaklanıyor.

ŞEKİL 7: YILLARA GÖRE "CUMHURBAŞKANINA HAKARET" SUÇLAMASI

Kaynak: Adalet Bakanlığı [yıllık adalet istatistikleri](#).

Kimler nasıl "örgüt propagandası" yapmakla suçlandı?

Gittiği noter bürosunda, hakkında yakalama kararı olduğu gerekçesiyle gözaltına alınan Serap Mutlu isimli kişi 14 Ocak 2019 tarihinde sevk edildiği mahkeme tarafından "örgüt propagandası yapma" iddiasıyla tutuklandı. Basında yer alan haberlerden tutuklama gerekçesinin, Serap Mutlu'nun annesinin cenazesinde taktığı sarı kırmızı yeşil şal olduğu öğrenildi.

KHK ile kapatılan Özgür Gündem Gazetesi ile dayanışmak için Nöbetçi Genel Yayın Yönetmenliği yaptığı gerekçesiyle hakkında dava açılan Prof. Dr. Beyza Üstün'ün yargılanması 16 Mayıs 2017 tarihinde sonuçlandı. İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi Prof. Dr. Üstün'ü "örgüt propagandası yapmak"tan 1 yıl 3 ay hapse mahkum etti.

Gaziantep'in Nizip İlçesi'nde piknik alanında "ideolojik halay çetikleri" gerekçesiyle gözaltına alınan 57 öğrenciden İbrahim Acar ile Özgür Sevim "örgüt propagandası yaptıkları" iddiasıyla 9 Mayıs 2016'da tutuklandılar.

4. Kuşatma altındaki medya

İfade özgürlüğünün kamu gücünü elinde tutan makamlar tarafından yoğun ve sistematik olarak ihlal edilmesi, kaçınılmaz olarak medya özgürlüğünü de ortadan kaldırıyor. TİHV Dokümantasyon Merkezi kayıtlarına göre 2015-2019 yılları arasında bildirilen ifade özgürlüğü ihlallerinin yarısından çoğu (%54'ü) doğrudan doğruya medya ile ilgili. İncelediğimiz bildirimler eleştirel medya kuruluşlarının büyük bir kuşatma altında olduğunu, medya çalışanlarının ve daha özel olarak gazetecilerin son derece geniş bir ihlal repertuarıyla hedef alındığını gösteriyor.

Kapatılan medya kuruluşları

2015-2019 arasındaki beş yıllık dönemde toplam 184 medya ve yayın kuruluşu kamu makamları tarafından kapatıldı. Kapatma işlemlerinin 170'i mahkeme kararı olmaksızın olağanüstü hal KHK'leri ile tesis edildi ve bu şekilde kapatılan kuruluşların mal varlıklarına devlet tarafından el kondu. Toplam 21 medya kuruluşu hakkındaki kapatma kararı ise daha sonra yine olağanüstü hal KHK'leri ile kaldırıldı.

ihlal repertuarı

- Basın ve yayın kuruluşlarının KHK yoluyla veya mahkeme kararıyla kapatılması
- Basın ve yayın kuruluşlarına yönelik polis baskınları
- Gazetecilerin haber yaparken ya da haberleri nedeniyle gözaltına alınması, tutuklanması, yargılanması
- Yabancı gazetecilerin sınır dışı edilmesi
- Gazete, süreli yayın ve kitapların toplatılması
- Haber sitelerine ve dijital yayınlara erişimin engellenmesi
- Medyanın ve gazetecilerin hükümet yetkilileri tarafından hedef gösterilmesi
- Gazetecilerin işten çıkarılması, basın kartlarının iptali, akreditasyon engelleri
- Basın yayın kuruluşlarına yönelik sivil şiddet saldırıları ve gazeteci cinayetleri

TABLO 1: OHAL'DE KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMEYLE KAPATILAN MEDYA KURULUŞLARI

	2016	2017	2018	TOPLAM	İptal*
Haber ajansı	5	1	-	6	-
Televizyon	16	2	2	20	1
Radyo	24		1	25	3
Gazete	62	5	3	70	17
Dergi	19	1	-	20	
Yayınevi ve dağıtım kuruluşu	29	-	-	29	
TOPLAM	155	9	6	170	21

* Kapatma kararı daha sonra yine KHK ile kaldırılan kuruluşlar. Kaynak: OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu [verileri](#).

Haberciliğin suçlaştırılması

2015-2019 yılları arasında çok sayıda medya kuruluşu ve gazeteci mesleki faaliyetleri nedeniyle yoğun polis baskısına ve yargısal tacizlere maruz kaldı. İncelediğimiz bildirimlere göre beş yılda en az 287 polis baskını ve 146 polis müdahalesi sonucu toplam 1.118 medya çalışanı gözaltına alındı; 281 medya çalışanı tutuklandı ve 311 medya çalışanı çeşitli gerekçelerle toplam 1.592 yıl 7 ay hapis cezasına çarptırıldı (Tablo 2).

Soru soran gazeteciye gözaltı

16 Haziran 2015'te İŞİD'in Türkiye'den sağlanan ikmal yollarının kesilmesi üzerine sınıra gelerek incelemelerde bulunan Şanlıurfa Valisi İzzettin Küçük, Evrensel muhabiri Hasan Akbaş'ın sorusuna sinirlenerek Hasan Akbaş'ı ve Cumhuriyet yazarı Pınar Öğünç ile Die Welt yazarı Deniz Yücel'i gözaltına aldırdı. Gazeteci Hasan Akbaş Vali Küçük'e "Bazı Til Ebyad'lılar Akçakale'de İŞİD'lilerin bulunduğunu ve tedirgin olduklarını, can güvenlikleri bulunmadığını söylüyor — bu iddiaya ilişkin bir açıklama yapar mısınız?" diye sormuştu.

TABLO 2: MEDYA ÇALIŞANLARINA YÖNELİK POLİS VE YARGI BASKISI

	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
Gözaltı	124	275	379	197	143	1.118
Tutuklama	13	109	85	56	18	281
Ceza davası	46	34	140	67	178	465
Hapis cezası	15	21	59	113	103	311
Toplam süre (ay)	213	1.094	2.303	9.466	6.035	19.111
Para cezası	2	1	17	11	10	41
Toplam miktar (TL)	17.700	2.000	204.220	90.000	198.260	512.180

287
baskın

146
müdahale

1.118
gözaltı

281
tutuklama

ŞEKİL 8: EN SIK İHLALE MARUZ KALAN MEDYA KURULUŞLARI

Yukarıdaki grafik (Şekil 8) 2015-2019 yılları arasında en fazla ihlale uğrayan 50 medya kuruluşunun isimlerinden oluşuyor. İlgili kuruluşların maruz kaldıkları ihlal sayısına nispetle isimlerin daha büyük veya daha küçük resmedildiği grafikte bir ismin daha büyük harflerle gösterilmesi o medya kuruluşuna yönelik ihlal sıklığının daha yüksek olduğu anlamına geliyor. Grafiğin bütünü, veritabanımızdaki bildirimlerin analizine uygun olarak, polis baskısına ve yargısal tacizlere en fazla maruz kalanların başta Kürt medyası olmak üzere muhalif yayınlar olduğuna işaret ediyor.

Eren Keskin hakkındaki davalar

“Avukat Eren Keskin, İnsan Hakları Derneği’nin Eş Genel Başkanı, Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Komisyonu’nun kurucusu, aynı zamanda Paris Barosu Konseyi’nin onursal üyesi. Hakkında ‘terör örgütü propagandası yapmak’, ‘Türk milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, devletin kurum ve organlarını aşağılamak’, ‘Cumhurbaşkanına hakaret’, ‘gazetede düzeltme ve cevap yazısı yayımlamamak’ iddialarıyla açılmış birçok dava var. Bu davaların büyük bir kısmı ifade özgürlüğü hakkını savunmak ve tutuklu gazetecilere sembolik destek sağlamak amacıyla 2013 ile 2016 yılları arasında yürüttüğü Özgür Gündem Eş Genel Yayın Yönetmeni sıfatı vesilesiyle açıldı. Keskin’in ifade özgürlüğü hakkını kullanan gazeteci ve yazarların haber ve yazıları dolayısıyla cezai yaptırımlarla hedef alındığı dava sayısı 100’ün üzerinde. Ayrıca Keskin’in dernek faaliyetleri kapsamında yaptığı açıklamalar ve yine cinsel işkenceden söz ettiği konuşmaları nedeniyle ‘devleti aşağılama’ iddiasıyla ceza aldığı davalar da mevcut. (...) Keskin’e verilen hapis cezalarının toplamı şu anda 26 yıl 9 ay 20 gün.”

Kaynak: sessizkalma.org

Sivil şiddet saldırıları, kaçırılan ve öldürülen gazeteciler

Polis baskısı ve yargısal tacizlerin yanı sıra, 2015-2019 yılları arasında medya kuruluşlarına, gazetecilere ve basın yayın çalışanlarına yönelik çok sayıda sivil şiddet saldırısı gerçekleşti. Saldırılarda en az 5 gazete kurumsal olarak, en az 23 gazeteci ise kişisel olarak hedef alındı.

Yine aynı dönemde, Azadiya Welat gazetesi çalışanı Barış Boyraz Ankara'da, Evrensel gazetesini dağıtan Zeynep Tunçel ise İzmir'de kaçırıldı. Türkiye'de ikamet eden Suriyeli gazeteciler İbrahim Abdulkadir, Firas Hammadi, Naji El Jerf ve Muhammed Zahir el Şerkat Urfa ve Antep'te; Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı ise ülkesinin İstanbul konsoloslukunda katledildi.

Gazeteci cinayetleri

- **İbrahim Abdulkadir ve Firas Hammadi:** İki Suriyeli gazeteci 30 Ekim 2015'te Urfa'da bir evde başları kesilerek öldürülmüş halde bulundu. Suikastı IŞİD üstlendi.
- **Muhammed Zahir el Şerkat:** Aleppo Today muhabiri olan Zahir el Şerkat Gaziantep'te maskeli kişiler tarafından ensesinden vurularak öldürüldü.
- **Naji El Jerf:** Suriye'de yayımladığı Alhita isimli dergiyi Gaziantep'te çıkarmayı sürdüren ve IŞİD katliamlarına ilişkin belgesel çeken Suriyeli gazeteci Naji El Jerf, 27 Aralık 2015'te Gaziantep'in Ali Fuat Cebesoy Bulvarı üzerinde yürürken kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından başından vurularak öldürüldü. Polis, Jerf'in IŞİD'in hedefinde olduğunu bildirdi.
- **Cemal Kaşıkçı:** Suudi Arabistan hükümeti hakkında eleştirel yazılarıyla tanınan ve 2017'de ülkesinden ayrılan gazeteci Cemal Kaşıkçı, 2 Ekim 2018'de evlilik için gerekli belgeleri temin üzere gittiği Suudi Arabistan'ın İstanbul Konsolosluğu'nda zorla kaybedildi. Suudi Arabistan yetkilileri Kaşıkçı'nın Konsolosluk'ta öldürüldüğünü 18 gün sonra kabul ettiler.

Kaçırma

- Kapatılan Azadiya Welat çalışanı gazeteci Barış Boyraz 19 Ocak 2017'de Ankara Güvenpark metro çıkışında iki kişi tarafından zorla beyaz renkli bir arabaya bindirilerek kaçırıldı. Araçta dövülen ve tehdit edilen Boyraz'ın daha sonra başka bir araca konulduğu ve Ankara dışında serbest bırakıldığı bildirildi.

5. Sosyal medyada asayiş

İfade özgürlüğü ihlallerinin en yoğun yaşandığı mecralardan biri de sosyal medya. TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin 2020 yılında hazırladığı [İfade, Toplanma ve Örgütlenme Özgürlükleri İhlal Raporu](#)'nda saptanmış olduğu üzere, "toplumun tamamını ilgilendiren deprem, kaza, ekonomik kriz, sınır ötesi askeri hareket, yolsuzluk ve salgın gibi birçok konuda iktidar tarafından alınan neredeyse ilk 'önlem' sosyal medya uygulamalarını kısıtlamak ve sosyal medyada söz konusu gündemlere ilişkin paylaşımları incelemeye almak".

Nitekim veritabanımızdaki bildirimlere göre de 2015-2019 yılları arasında yurttaşların sosyal medya paylaşımları nedeniyle maruz kaldıkları ihlaller yaygın ve sistematik bir nitelik arz ediyor. Sosyal medya paylaşımlarının erişime engellenmesinden polis baskınlarına, soruşturma ve ceza davalarından idari yaptırım ve işten çıkarma gibi misillemelere uzanan geniş bir ihlal repertuarı söz konusu. Bizzat İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan resmi açıklamalar, Türkiye'de siyasal baskı amacıyla sürdürülen rutinleşmiş bir sosyal medya denetimi olduğunu ortaya koyuyor.

İçişleri Bakanlığı [verilerine](#) göre 2018 yılında 42.406 sosyal medya hesabı, 2019 yılında ise 53.914 sosyal medya hesabı "*terör örgütü propagandası yapan, bu örgütleri öven, terör örgütleri ile iltisaklı olduğunu alenen beyan eden, halkı kin, nefret ve düşmanlığa sevk eden, devlet büyüklerine hakaretlerde bulunan, devletin bölünmez bütünlüğüne ve toplumun can güvenliğine kast eden, nefret söylemleri içeren*" sosyal medya hesapları olarak sınıflandırıldı ve bu sınıflandırmaya bağlı olarak 2018 yılında 18.376 kişi hakkında, 2019 yılında ise 24.224 kişi hakkında "yasal işlem" başlatıldı ([EngelliWeb 2019](#), s. 61).

İçişleri Bakanlığı'nın ilgili açıklaması sadece sosyal medya denetiminin nicel hacmine işaret etmesi bakımından değil, fakat aynı zamanda sosyal medya kullanıcılarının maruz kaldıkları yargısal tacizlerin bilfiil hangi endişelerden beslendiğini göstermesi bakımından da önemli. "Cumhurbaşkanına hakaret" ve "örgüt propagandası" diğer ifade mecralarında olduğu gibi sosyal medyada da ifade özgürlüğünün suçlaştırılmasında en sık başvurulan gerekçeleri oluşturuyor.

Veritabanımızdaki bildirimler, rutinleşmiş sosyal medya denetiminin yanısıra, sosyal medya hesaplarının toplantı/gösteri ve örgütlenme özgürlüğünün kullanımına yönelik misillemelerde de resmi makamlar tarafından suçlulaştırma bahanesi olarak kullanıldığına işaret ediyor. Barışçıl toplantı ve gösterilerde veya başta siyasi partiler olmak üzere çeşitli örgütlerdeki faaliyetleri yüzünden gözaltına alınan kişilerin, sosyal medya hesapları bahane edilerek mahkemeye sevk edildiği ve tutuklandığı çok sayıda ihlal vakası söz konusu.

- 2015-2019 yılları arasında sosyal medya kullanıcılarına yönelik en az 578 polis operasyonunda en az 4.684 kişi gözaltına alındı.
- Başka nedenlerle gözaltına alınanlar da dahil olmak üzere en az 2.357 kişi sosyal medya paylaşımları nedeniyle tutuklandı.
- İhlallerden etkilenenler arasında en az 18 milletvekili, 182 siyasi parti yöneticisi, 53 sendika ve dernek yöneticisi bulunuyordu.

TABLO 3: SOSYAL MEDYA KULLANICILARINA YÖNELİK POLİS BASKISI VE YARGISAL TACİZ

	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
Sosyal medya paylaşımları nedeniyle gözaltına alınan kişi sayısı	50	1.054	750	1.836	996	4.684
Çeşitli nedenlerle gözaltına alınıp sosyal medya paylaşımları gerekçesiyle tutuklanan kişi sayısı	17	1.725	224	269	122	2.357
Sosyal medya paylaşımları nedeniyle hapis cezasına mahkum edilen kişi sayısı	14	16	45	46	28	149
Hapis cezalarının toplam süresi (ay)	267	477	884	1.294	818	3.740

6. Kültürel ve sanatsal ifade biçimlerine yönelik ihlaller

İfade özgürlüğü ihlallerinin bir diğer alt grubunu, kültürel ve sanatsal ifade biçimlerini hedef alan baskı pratikleri oluşturuyor. Bu başlık altında sınıflandırdığımız bildirimlerde ön plana çıkan uygulamalar şöyle sıralanabilir:

- Konser, tiyatro, film gösterimi vb. etkinliklerin mülki idare amirleri tarafından yasaklanması veya etkinlik mekanlarının kullandırılmaması gibi başka yollarla engellenmesi;

- bu tür etkinliklerde kullanılan ifade biçimleri nedeniyle sanatçı ve düzenleyicilere açılan soruşturmalar ve ceza davaları;
- çeşitli sosyal buluşmaların (festival, düğün vb.) Kürtçe şarkı söylenmesi, sarı kırmızı yeşil renkler kullanılması gibi sebeplerden ötürü polis müdahalesine maruz kalması.

Konser yasağı

- Seyhan Belediyesi Yaşar Kemal Kültür Merkezi'nde yapılması planlanan Grup Yorum konseri Adana Valiliği tarafından 4 Aralık 2019 tarihinde yasaklandı.

Engellenen tiyatro oyunu

- Tiyatro oyuncusu Levent Üzümcü'nün "Anlatılan Senin Hikayendir" adlı oyununun İskenderun gösterimi, tiyatro salonunun bulunduğu kolej "baskılar nedeniyle" organizasyondan çekildiği için 30 Aralık 2018'de iptal edildi.

Kürtçe şarkı nedeniyle gözaltına alınan müzisyenler

- 2 Nisan 2018 tarihinde İzmir'in Narlıdere ilçesinde yapılan bir sokak düğününü basan polis, düğünde şarkı söyleyen iki müzisyeni gözaltına aldı. Gözaltı gerekçesinin Kürtçe şarkılar ve şarkılar sırasında yapılan zafer işareti olduğu bildirildi.

Şarkıyla Cumhurbaşkanı'na hakaret

- Sanatçı Erdal Güney hakkında şarkı sözleriyle Cumhurbaşkanı'na hakaret ettiği iddiasıyla açılan dava 29 Mayıs 2018'de sonuçlandı. Mahkeme Erdal Güney'i 11 ay 20 gün hapis cezası ile cezalandırdı.

Kürtçe şarkı nedeniyle tutuklama

- 4 Ocak 2019 tarihinde Urfa'nın Viranşehir ilçesinde katıldıkları düğünlerde söyledikleri şarkılar gerekçe gösterilerek gözaltına alınan 9 müzisyenden 2'si 7 Ocak 2019 tarihinde sevk edildikleri mahkeme tarafından 'örgüt propagandası yapmak' iddiasıyla tutuklandı. 7 kişi ise adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.

Yasaklanan oyun

- Oyuncu ve TİP milletvekili Barış Atay'ın "Sadece Diktatör" oyununun 6 Aralık 2018 tarihinde Antalya Muratpaşa Belediyesi Kültür Salonu'nda sahnelenmesi 5 Aralık 2018 tarihinde Antalya Valiliği tarafından OHAL döneminde alınan karar gerekçe gösterilerek yasaklandı.

İfade özgürlüğü varsa
demokrasi vardır.

#demokrasiherkesiçin